

Milan
Kundera

PRAZNIK

BEZNAČAJNOSTI

Prevela s francuskog
Mira Vuković

 Laguna

Naslov originala

Milan Kundera

LA FÊTE DE L'INSIGNIFIANCE

Copyright © 2013, Milan Kundera

All rights reserved

All adaptations of the Work for film, theatre, television
and radio are strictly prohibited.

Translation copyright © za srpsko izdanje 2016, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

PRAZNIK

BEZNAČAJNOSTI

Sadržaj

Prvi deo

Junaci se predstavljaju 9

Drugi deo

Lutkarsko pozorište23

Treći deo

Alen i Šarl često misle na svoje majke37

Četvrti deo

Svi tragaju za dobrim raspoloženjem49

Peti deo

Jedno perce lebdi ispod plafona67

Šesti deo

Pad anđela79

Sedmi deo

Praznik beznačajnosti93

Pogovor

Aleksandar Ilić: *Setna i vesela*

fantazmagorija Milana Kundere 109

PRVI DEO

Junaci se predstavljaju

Alen razmišlja o pupku

Bio je mesec jun, jutarnje sunce je izlazilo iz oblaka i Alen je polako išao jednom pariskom ulicom. Posmatrao je devojke koje su, sve odreda, pokazivale svoj obnaženi pupak između pantalona sa veoma niskim strukom i veoma kratko skrojene majice. Bio je opčinjen; opčinjen i čak zbunjen: kao da njihova moć zavođenja više nije bila usredsređena na njihove butine ni na njihovu zadnjicu ni na njihove grudi, već na tu malu okruglu rupu u sredini tela.

To ga je navelo na razmišljanje: Ako jedan čovek (ili jedna epoha) vidi središte ženske zavodljivosti u butinama, kako opisati i definisati posebnost ovog erotskog usmerenja? On improvizova jedan odgovor: dužina butina je metaforička slika dugog i čarobnog puta (zato je i potrebno da butine budu duge), koji vodi ka erotskom ispunjenju; naime, pomisli Alen, čak

i usred snošaja, dužina butina daje ženi romantičnu čar nedostižnosti.

Ako jedan čovek (ili jedna epoha) vidi središte ženske zavodljivosti u zadnjici, kako opisati i definisati posebnost ovog erotskog usmerenja? On improvizova jedan odgovor: grubost; veselje; najkraći put do cilja; utoliko uzbudljivijeg što ih ima dva.

Ako jedan čovek (ili jedna epoha) vidi središte ženske zavodljivosti u grudima, kako opisati i definisati posebnost ovog erotskog usmerenja? On improvizova jedan odgovor: posvećenje žene; Devica Marija doji Isusa; muški pol kleči pred plemenitim zadatkom ženskog pola.

Ali kako definisati erotizam čoveka (ili epohe) za koga je ženska zavodljivost usmerena na sredinu tela, na pupak?

Ramon šeta Luksemburškim vrtom

Otprilike u istom trenutku kada je Alen razmišljao o različitim izvorima ženske zavodljivosti, Ramon se nalazio u blizini muzeja smeštenog uz sam Luksemburški vrt, gde su već mesec dana bile izložene Šagalove slike. Želeo je da ih vidi, ali je unapred znao da neće smoći snage da se dobrovoljno pretvori u deo tog beskrajnog reda koji se sporo vukao ka blagajni; on osmotri ljude, njihova lica paralisana dosadom, zamisli dvorane u kojima će njihova tela i njihova naklapanja prekriti slike, pa se minut kasnije okrenu i zaputi jednom alejom kroz park.

Tu je atmosfera bila prijatnija; ljudski rod je izgledao malobrojniji i slobodniji: neki su trčali, ne zato što im se žurilo, već zato što su voleli da trče; neki su se šetali i jeli sladoled; na travnjaku je bilo i sledbenika neke azijske škole koji su pravili neobične i spore pokrete; nešto dalje, u ogromnom krugu, bile su velike bele statue francuskih kraljica i još dalje, na travnjaku među drvećem, u svim pravcima parka, skulpture pesnika, slikara, naučnika; on zastade pred jednim preplanulim mladićem, privlačnim i golim ispod kratkih pantalona, koji mu ponudi maske koje su predstavljale lica Balzaka, Berlioza, Igoa, Dime. Ramon se osmehnu i nastavi da tumara po tom vrtu genija koji, skromni, okruženi dobroćudnom ravnodušnošću šetača, mora da su se osećali prijatno slobodni; niko nije zastajao da zagleda njihova lica ili da pročita natpise na postoljima. Ramon je udisao ovu ravnodušnost kao neko utešno spokojstvo. Malo-pomalo, jedan dug, gotovo srećan osmeh, pojavi se na njegovom licu.

Raka neće biti

Otprilike u istom trenutku kada je Ramon odustao od Šagalove izložbe i izabrao da tumara parkom, D'Ardelo se peo stepeništem koje je vodilo do kabineta njegovog lekara. Tog dana ostalo je tačno tri nedelje do njegovog rođendana. Od pre nekoliko godina počeo je da mrzi rođendane. Zbog brojeva koji su se za njih lepili. Ipak, nije mogao ni da ih izbegava, jer je sreća što je slavljen bila kod njega jača nego stid od starenja. Tim pre što je

ovoga puta poseta lekaru dodavala slavlju jednu novu boju. Jer upravo danas je trebalo da sazna rezultate svih ispitivanja koji će mu reći da li su sumnjivi simptomi otkriveni u njegovom telu uzrokovani rakom ili nisu. On uđe u čekaonicu i drhtavim glasom ponovi u sebi da će za tri nedelje istovremeno proslaviti i svoje tako daleko rođenje i svoju tako blisku smrt; da će proslaviti dvostruki praznik.

No čim vide osmehnuto lekarevo lice, on shvati da se smrt nije odazvala na poziv. Lekar mu je bratski stisnuo ruku. Sa suzama u očima, D'Ardelo nije mogao da izusti ni reč.

Lekarev kabinet se nalazilo u Aveniji Opservatorije, na nekih dvesta metara od Luksemburškog vrta. Kako je D'Ardelo stanovao u jednoj uličici s druge strane parka, on opet krenu kroz vrt. Šetnja u zelenilu učini njegovo dobro raspoloženje gotovo vragolastim, naročito kad zaobiđe veliki krug koji su obrazovale statue nekadašnjih francuskih kraljica, sve isklesane u belom mermeru, sve cele, u svečanim pozama koje mu se učiniše smešne, pa i vesele, kao da su ove gospe htele da tako pozdrave dobru vest koju je upravo saznao. Ne mogavši da se uzdrži, on im dva ili tri puta otpozdravi podignutom rukom i prsnu u smeh.

Tajna draž teške bolesti

Negde tu, u blizini francuskih kraljica, Ramon sreće D'Ardela, koji je prethodne godine još bio njegov kolega u jednoj ustanovi čije ime nas ne zanima. Oni zastaše

jedan naspram drugog i, posle uobičajenih pozdrava, D'Ardelo neobično uzbuđenim glasom počeo da priča:

„Prijatelju, da li poznajete Frankovu? Njen voljeni je umro pre dva dana.“

On napravi pauzu i u Ramonovom sećanju pojavi se lice lepe slavne žene koju je znao jedino po fotografijama.

„Veoma bolna agonija“, nastavi D'Ardelo. „Sve je proživela uz njega. Oh, kako se samo napatila!“

Opčinjen, Ramon je posmatrao veselo lice koje mu je pričalo jednu samrtničku priču.

„Zamislite samo da je uveče istoga dana kada ga je, ujutru, držala umirućeg u svom zagrljaju večerala sa nekolicinom prijatelja i sa mnom, i da je, nećete verovati, bila gotovo vesela! Bio sam zadivljen! Ta snaga! Ta ljubav prema životu! S očima još crvenim od plača, ona se smejala! A svi smo znali koliko ga je volela! Koliko mora da je patila! Ta žena ima neku snagu!“

Baš kao pre četvrt časa kod lekara, suze zablistaše u D'Ardelovim očima. Jer, govoreći o duševnoj snazi Frankove, on je mislio na sebe. Nije li i sam živeo čitavih mesec dana u prisustvu smrti? Nije li i snaga njegovog karaktera bila stavljena na tešku probu? Iako je sada bio obično sećanje, rak je ostajao s njim kao svetlost male sijalice koja ga je, tajanstveno, bacala u zanos. Ali on savlada svoja osećanja i pređe na prozaičniji ton: „Uzgred, ako se ne varam, vi poznajete nekoga ko ume da organizuje koktele, pobrine se za klop i za sve ostalo.“

„Poznajem“, reče Ramon.

D'Ardelo će tada: „Nameravam da priredim malo slavlje za svoj rođendan.“

Posle uzbuđenih reči o čuvenoj Frankovoj, laki ton poslednje rečenice pruži Ramonu priliku da se osmehne: „Vidim da vam je život veseo.“

Čudno; ova rečenica se ne svide D'Ardelu. Kao da je njen odveć laki ton uništavao neobičnu lepotu njegovog dobrog raspoloženja magično obojenog patetikom smrti koje se još živo sećao: „Da“, reče on, „dobro sam“, a onda, posle kraće pauze, dodade: „... premda...“

On napravi još jednu pauzu, pa reče: „Znate, upravo se vraćam od svog lekara.“

Zbunjenost na licu njegovog sabesednika mu se dopade; on nastavi da ćuti, tako da je Ramonu samo ostalo da pita: „I onda? Ima problema?“

„Ima ih.“

D'Ardelo opet začuta i Ramon je opet samo mogao da pita: „I šta vam je rekao lekar?“

U tom trenutku, kao u ogledalu, D'Ardelo u Ramonovim očima ugleda sopstveno lice: lice već ostarelog, ali i dalje lepog muškarca, obeleženo nekom tugom koja ga je činila još privlačnijim; on pomisli da će taj lepi, tužni muškarac uskoro proslaviti rođendan i ideja koja ga je zanela pre posete lekaru ponovo mu se javi u pameti, divna ideja o dvostrukoj proslavi na kojoj će se istovremeno slaviti i rođenje i smrt. On nastavi da se ogleda u Ramonovim očima, pa veoma smirenim i veoma blagim glasom reče: „Rak...“

Ramon nešto promrsi i nespretno, bratski dodirnu D'Ardelovu ruku: „Ali to se leči...“

„Prekasno, avaj. Ali zaboravite šta sam vam rekao, ne govorite nikome o tome; i tim više mislite na moj koktel. Živeti se mora!“, reče D'Ardelo i pre nego što je nastavio svoj put podiže ruku u znak pozdrava, i taj

diskretni, gotovo stidljivi gest imao je neku neočekivanu draž koja ganu Ramona.

Neobjašnjiva laž, neobjašnjivi smeh

Susret dvojice bivših kolega završio se tim lepim gestom. Ali ja ne mogu da izbegnem pitanje: Zašto je D'Ardelo slagao?

Ovo pitanje je i D'Ardelo sam sebi odmah potom postavio, ali ni on nije umeo da na njega odgovori. Ne, nije se stideo što je lagao. Ono što ga je zbunjivalo bila je njegova nesposobnost da shvati razlog te laži. Normalno, ako lažemo, to činimo da bismo nekoga prevarili i iz toga izvukli neku korist. Ali šta je on mogao da dobije izmišljajući rak? Čudno je bilo i to što, misleći na besmislenost svoje laži, nije mogao da se ne nasmeje. A i taj smeh je bio neobjašnjiv. Zašto se smejaao? Da li je mislio da je njegovo ponašanje smešno? Ne. Uostalom, osećaj za smešno nije bio njegova jača strana. Naprosto, iako nije znao zašto, njegov izmišljeni rak ga je uveseljavao. Nastavio je put i dalje se smejući. Smejao se i uživao u svom dobrom raspoloženju.

Ramon u poseti Šarlu

Sat posle susreta sa D'Ardelom Ramon je već bio kod Šarla. „Donosim ti jedan koktel na poklon“, reče on.

„Odlično! Ove godine će nam baš trebati“, reče Šarl i pozva svog prijatelja da sedne naspram njega za niski sto.

„Poklon za tebe. I za Kalibana. Uostalom, gde je on?“

„A gde bi bio? Kod kuće, kod svoje žene.“

„Ali nadam se da za koktele ostaje s tobom.“

„Naravno. Pozorišta ga i dalje ignorišu.“

Ramon ugleda na stolu jednu prilično debelu knjigu. Nagnu se i ne mogaše da sakrije iznenađenje: „*Sećanja Nikite Hruščova*. Otkud ovo?“

„Dao mi je naš majstor.“

„Ali šta je naš majstor tu našao zanimljivo?“

„Podvukao je za mene nekoliko pasusa. Ono što sam pročitao bilo je prilično smešno.“

„Smešno?“

„Priča o dvadeset i četiri jarebice.“

„Šta?“

„Priča o dvadeset i četiri jarebice. Ne znaš? Ipak, tako je počela velika promena u svetu!“

„Velika promena u svetu? Ni manje ni više?“

„Ni manje ni više. I Kaliban tako misli. Ali, reci mi, kakav je to koktel i kod koga?“

Ramon mu objasni i Šarl upita: „A ko je taj D’Ardelo? Neka budala kao i svi moji klijenti?“

„Naravno.“

„Koje vrste je njegova glupost?“

„Koje vrste je njegova glupost...“, ponovi zamišljeno Ramon; pa će: „Da li poznaješ Kakelika?“

Ramonova lekcija o blistavom i beznačajnom

„Moj stari prijatelj Kakelik“, nastavi Ramon, „jedan je od najvećih ženskaroša koga sam ikada upoznao.“

Jednom sam prisustvovao nekoj večeri na kojoj su bila obojica, D'Ardelo i on. Nisu se poznavali. Slučajno su se našli u istom prepunom salonu i D'Ardelo verovatno nije ni primetio prisustvo mog prijatelja. Bilo je tu veoma lepih žena, a D'Ardelo je lud za njima. Spreman je i na nemoguće samo da bi ih zainteresovao. Pravi vatromet duha izašao je te večeri iz njegovih usta.“

„Provokativan?“

„Naprotiv. Čak i šale su mu uvek moralne, optimističke, korektne, ali su istovremeno tako elegantno sročene, izveštačene, teške za razumevanje da privlače pažnju ali ne proizvode nikakav neposredan odjek. Potrebno je sačekati tri ili četiri sekunde pre nego što on sam prsne u smeh, pa se strpiti još nekoliko sekundi pre nego što ostali shvate i učtivo mu se pridruže. Tada, u trenutku kada svi počnu da se smeju – i molim te da uočiš tu istančanost! – on postaje ozbiljan; kao nezainteresovan, gotovo ravnodušan, posmatra ljude i potajno, tašto uživa u njihovom smehu. Kakelikovo ponašanje je potpuno suprotno. Ne zato što ništa ne govori. Kada je među ljudima, on stalno nešto mrmori svojim slabim glasom, koji više šišti nego što govori, ali ništa od onoga što on kaže ne privlači pažnju.“

Šarl se smeje.

„Nemoj da se smeješ. Govoriti a ne privlačiti pažnju uopšte nije lako! Biti uvek prisutan svojim govorom a ostati nečujan zahteva pravo majstorstvo!“

„Ne shvatam smisao tog majstorstva.“

„Ćutanje privlači pažnju. Ono može da impresionira. Da te učini zagonetnim. Ili sumnjivim. A upravo to Kakelik želi da izbegne. Kao i one večeri o kojoj ti

govorim. Bila je tu jedna veoma lepa gospođa koja je fascinirala D'Ardela. Kakelik bi joj se povremeno obratio nekom sasvim banalnom, nezanimljivom, beznačajnom primedbom, ali utoliko prijatnijom što nije zahtevala nikakav pametan odgovor, nikakvo prisustvo duha. Posle izvesnog vremena ja ustanovim da Kakelik više nije tu. Zainteresovan, posmatram gospođu. D'Ardelo je upravo bio izustio jednu od svojih dosetki, usledila je tišina od pet sekundi, zatim je prsnuo u smeh i posle dodatne tri sekunde ostali su mu se pridružili. U tom trenutku, sakrivena iza paravana smeha, gospođa se udaljila ka izlazu. Polaskan odjekom koji su izazvale njegove dosetke, D'Ardelo nastavlja svoje jezičke egzibicije. Malo kasnije, primećuje da lepotica više nije tu. I zato što ništa ne zna o postojanju nekog tamo Kakelika, ne može sebi da objasni njen nestanak. Ništa nije shvatio, a ni danas nimalo ne shvata vrednost beznačajnosti. Eto mog odgovora na tvoje pitanje o vrsti D'Ardelove gluposti.“

„Beskorisno je biti blistav, da, razumem.“

„Više nego beskorisno. Štetno. Kada neki blistav tip pokuša da zavede neku ženu, ova ima utisak da ulazi u takmičenje. Oseća obavezu da i sama zablista. Da se ne daje bez opiranja. Dok je beznačajnost oslobađa. Lišava je obaveze predostrožnosti. Ne zahteva nikakvo prisustvo duha. Čini je bezbrižnom i, samim tim, lakše pristupačnom. No, nastavimo. Kad je o D'Ardelu reč, tu nećeš imati posla sa nekim beznačajnim tipom, već sa narcisom. I obrati pažnju na tačno značenje reči: narcis nije ohol. Oholi preziru druge ljude. Potcenjuju ih. Narcis ih precenjuje, zato što u svačijim očima

vidi vlastitu sliku i nastoji da je ulepša. On se, dakle, ljubazno bavi svim svojim ogledalima. A to je važno za vas dvojicu: on je ljubazan. Naravno, za mene je on pre svega snob. Ali se nešto promenilo čak i između njega i mene. Saznao sam da je ozbiljno bolestan. I od tada ga gledam drugačije.“

„Bolestan? Od čega?“

„Od raka. Iznenadio sam se kad sam konstatovao koliko me je to rastužilo. Možda živi svoje poslednje mesece.“

A onda, posle kraće pauze: „Bio sam tronut načinom na koji mi je o tome govorio... veoma lakonski, čak stidljivo... ne pokazujući nikakvu patetiku, nikakvu narcisoidnost. I odjednom, možda prvi put, osetio sam prema tom kretenu istinsku simpatiju... istinsku simpatiju...“

DRUGI DEO

Lutkarsko pozorište

Dvadeset četiri jarebice

Posle dugih, zamornih dana Staljin je voleo da se još neko vreme zadrži sa svojim saradnicima i opusti se pričajući im kraće priče iz svog života. Na primer, ovu:

Jednoga dana on odluči da ode u lov. Navuče staru kabanicu, stane na skije, uzme dugu pušku i pređe trinaest kilometara. I onda pred sobom, na jednom drvetu, ugleda jarebice. Stane i izbroji ih. Ima ih dvadeset četiri. Ali kakav peh! Poneo je sa sobom samo dvanaest metaka! Puca, ubije ih dvanaest, pa se okrene, pređe onih trinaest kilometara do svoje kuće i uzme još dvanaest metaka. Još jednom pređe trinaest kilometara i opet se nađe pred jarebicama, koje i dalje čuče na istom drvetu. I najzad ih ubije sve...

„Da li ti se ovo dopalo?“, pita Šarl Kalibana, koji se smeje: „Da je meni Staljin to stvarno ispričao, ja bih mu aplaudirao! Ali otkuda ti ta priča?“

„Naš majstor mi je poklonio jednu Hruščovljevu knjigu – njegova *Sećanja* – objavljenju u Francuskoj pre nekih četrdeset godina. Hruščov u njoj prenosi priču o jarebicama koju je Staljin ispričao njihovoj maloj skupini. Ali, prema onome što piše Hruščov, niko nije reagovao kao ti. Niko se nije smejao. Svi su, bez izuzetka, nalazili da je to što im je Staljin ispričao besmisleno i bili ogorčeni njegovom lažju. Međutim, čitali su i jedino je Hruščov imao hrabrosti da Staljinu kaže šta o tome misli. Slušaj!“

Šarl otvori knjigu i polako pročita, glasno: „Šta? Hoćeš da kažeš da jarebice nisu odletele sa svoje grane?“, pita Hruščov.

‘Baš tako’, odgovori Staljin, ‘ostale su da čuče na istom mestu.’

Ali priča se tu ne završava, jer moraš znati da su na kraju radnog vremena svi odlazili u kupatilo, veliku prostoriju koja je služila i kao toalet. Zamisli. Na jednom zidu dugi niz pisoara, a na suprotnom zidu lava-boi. Pisoari u obliku školjki, od keramike, svi u boji, ukrašeni cvetnim motivima. Svaki član Staljinovog klana imao je vlastiti pisoar koji je kreirao i potpisao drugi umetnik. Jedino Staljin nije imao svoj.“

„A gde je Staljin pišao?“

„U jednom zabačenom nužniku na drugoj strani zgrade; a kako je pišao sam, nikad sa svojim saradnicima, ovi su se u svom toaletu osećali božanstveno slobodni i najzad glasno smeli da kažu sve što su morali

da prećute u prisustvu vođe. Baš kao tog dana kada im je Staljin ispričao priču o dvadeset i četiri jarebice. Opet ću ti citirati Hruščova: '... dok smo prali ruke, u kupatilu, pljuvali smo iz prezira. Lagao je! Lagao je! Niko od nas u to nije sumnjao.'

„A ko je bio taj Hruščov?“

„Nekoliko godina posle Staljinove smrti postao je vrhovni vođa Sovjetskog carstva.“

Posle kraće pauze, Kaliban reče: „Jedino što mi se čini neverovatnim u toj priči jeste to što niko nije shvatio da se Staljin šalio.“

„Naravno“, reče Šarl i vrati knjigu na sto. „Jer niko u njegovom okruženju više nije znao šta je šala. I time je, po mom mišljenju, jedno novo veliko razdoblje Istorije najavilo svoj dolazak.“

Šarl sanja o komadu za lutkarsko pozorište

U mom rečniku bezbožnika samo je jedna reč sveta: prijateljstvo. Ja volim četiri drugara s kojima sam vas upoznao: Alena, Ramona, Šarla i Kalibana. Iz simpatije prema njima jednoga dana doneo sam Šarlu Hruščovljevu knjigu kako bi se svi zabavili.

Sva četvorica su već znala priču o jarebicama, kao i njeno veličanstveno finale u toaletu, kada se jednoga dana Kaliban požali Alenu: „Sreo sam tvoju Madlenu. Ispričao sam joj priču o jarebicama. Ali za nju je to bila tek nerazumljiva anegdota vezana za nekog lovca! Možda je nejasno i čula za Staljinovo ime, ali nije razumela zašto je jedan lovac nosio to ime...“

„Njoj je tek dvadeset godina“, reče blago Alen braneći svoju mladu prijateljicu.

„Ako dobro računam“, ubaci Šarl, „tvoja Madlena je rođena nekih četrdeset godina posle Staljinove smrti. A ja sam, pre nego što ću se roditi, morao da čekam još sedamnaest godina posle njegove smrti. A ti, Ramone, kada je Staljin umro...“ On zastade da bi izračunao, a potom, pomalo zbunjen: „Bože, pa ti si već bio na ovom svetu...“

„Sram me bilo, ali je tako.“

„Ako se ne varam“, nastavi Šarl i dalje se obraćajući Ramonu, „tvoj deda je sa drugim intelektualcima potpisao jednu peticiju podrške Staljinu, velikom heroju napretka.“

„Da“, priznade Ramon.

„Tvoj otac je, pretpostavljam, već bio pomalo skeptičan prema njemu, tvoja generacija je to bila više, a za moju je on postao zločinac nad zločincima.“

„Da, tako je“, reče Ramon. „Ljudi se u životu sreću, razgovaraju, raspravljaju, svađaju, ne shvatajući da se jedni drugima obraćaju izdaleka, svako iz neke osmatračnice podignute na različitom mestu u vremenu.“

Posle kraće pauze Šarl reče: „Vreme leti. Zahvaljujući njemu, najpre smo živi, što će reći: optuženi i osuđeni. Zatim umiremo i ostajemo još nekoliko godina sa onima koji su nas poznavali, ali vrlo brzo dolazi do druge promene: mrtvi postaju stari mrtvi, niko ih se više ne seća i oni nestaju u ništavilu; jedino nekolicina vrlo, vrlo retkih ostavlja svoju imena u sećanju ljudi, ali u nedostatku bilo kakvog istinskog svedoka, bilo kakvog stvarnog sećanja, oni se pretvaraju u lutke...“

Prijatelji moji, ova priča koju Hruščov prenosi u svojim *Sećanjima* mene opčinjava i prosto ne mogu da se oslobodim želje da po njoj smislim jedan komad za lutkarsko pozorište.“

„Lutkarsko pozorište? Pa zar ti ne čezneš da te igraju u Komedi fransez?“, podsmehnu se Kaliban.

„Ne“, reče Šarl, „jer kada bi ovu priču o Staljinu i Hruščovu igrala ljudska bića, bila bi to prevara. Niko nema prava da se pretvara da oživljava ljudsko postojanje kojeg više nema. Niko nema prava da od lutke stvara čoveka.“

Pobuna u toaletu

„Fasciniraju me ti Staljinovi drugovi“, nastavi Šarl. „Zamišljam ih kako bučno iskazuju svoju pobunu u kupatilu! Toliko su čekali taj lepi trenutak kada će najzad moći da glasno kažu šta misle. Ali bilo je nešto što oni nisu znali: Staljin ih je posmatrao i čekao taj trenutak sa istim nestrpljenjem! Trenutak kada će čitava njegova družina otići u toalet i za njega je bio pravo uživanje! Prijatelji moji, ja ga vidim! Neopaženo, na vrhovima prstiju, prolazi dugačkim hodnikom, prislanja uho uz vrata toaleta i sluša. Ovi junaci iz Politbiroa viču, udaraju nogama o pod, proklinju, a on ih čuje i smeje se. 'Lagao je! Lagao je!', urliče Hruščov, glas mu odzvanja, a Staljin, sa uhom zalepljenim za vrata, oh, vidim ga, vidim ga, Staljin se naslađuje moralnim ogorčenjem svoga druga, smeje se grohotom kao lud i uopšte ne pokušava da umanjí zvučni opseg svog

smeha, jer oni u toaletu i sami urlaju kao ludi i ne mogu da ga čuju od vlastite buke.“

„Da, to si nam već ispričao“, reče Alen.

„Da, znam. Ali, još vam nisam rekao najvažniji, to jest pravi razlog zbog kojeg je Staljin voleo da se ponavlja i svojoj maloj publici priča uvek istu priču o dvadeset četiri jarebice. U tome vidim glavni zaplet svog komada.“

„A koji je to razlog?“

„Kalinjin.“

„Šta?“, zapita Kaliban.

„Kalinjin.“

„Nikad čuo to ime.“

Premda nešto malo mlađi od Kalibana, obrazovaniji Alen je znao: „To je sigurno onaj po kojem je prekršten jedan čuveni nemački grad gde je Imanuel Kant proveo čitav svoj život, a koji se danas zove Kalinjingrad.“

U tom trenutku sa ulice se začu snažno, nestrpljivo trubljenje.

„Moram da vas napustim“, reče Alen. „Madlena me čeka. Do skorog viđenja!“

Madlena ga je čekala na ulici na motoru. Motor je bio Alenov, ali su ga njih dvoje delili.

Sledeći put, Šarl drži svojim prijateljima predavanje o Kalinjinu i prestonici Pruske

„Otkako postoji, čuveni pruski grad se zvao Kenigsberg, što je značilo 'kraljevo brdo'. Tek nakon poslednjeg rata je postao Kalinjingrad. 'Grad' na ruskom znači

grad. Dakle, Kalinjinov grad. Vek koji smo imali sreću da preživimo ludovao je za prekrštavanjima. Caricin je prekršten u Staljingrad, pa Staljingrad u Volgograd. Sankt Peterburg je prekršten u Petrograd, pa Petrograd u Lenjingrad i na kraju Lenjingrad u Sankt Peterburg. Kemnic je prekršten u Karl Marks Štat, pa Karl Marks Štat u Kemnic. Kenigsberg je prekršten u Kalinjinograd... ali pazite: Kalinjingrad je ostao i zauvek će ostati Kalinjingrad. Kalinjinova slava nadmašila je sve druge slave.“

„Ali ko je to bio?“, upita Kaliban.

„Čovek“, nastavi Šarl, „bez ikakve stvarne moći, jadna, nevina marioneta koja je ipak zadugo bila predsednik Vrhovnog sovjeta, dakle, sa protokolarnog stanovišta, najviši predstavnik države. Video sam njegovu fotografiju: stari radnički aktivista sa šiljatom bradicom, u loše skrojenom kaputu. Ali Kalinjin je već bio star i njegova nabrekla prostata ga je primoravala da često mokri. Nagon za mokrenjem uvek je bio tako iznenađan i jak da je morao da trči do toaleta čak i za vreme neke zvanične večere ili usred govora pred velikim auditorijumom. U tome je stekao veliku veštinu. Čitava Rusija se i dan-danas seća velike svetkovine povodom inauguracije nove operske dvorane u jednom ukrajinskom gradu, kada je Kalinjin održao dugi svečani govor. Morao je da ga prekida na svaka dva minuta i, svaki put, čim bi se udaljio od govornice, orkestar bi počeo da svira narodnu muziku i lepe, plave ukrajinske balerine bi iskočile na binu i počele da igraju. Vraćajući se na podijum, Kalinjin je uvek bio dočekan aplauzima; kad bi ga napuštao, aplauzi bi se

oglasili još jače da pozdrave dolazak plavih balerina; a kako se učestalost njegovih odlazaka i povrata ubrzavala, aplauzi su postajali sve duži, glasniji, srdačniji, tako da se zvanično slavlje pretvorilo u radosnu, ludu, orgijastičnu buku, kakvu sovjetska država nije videla.

Ali, avaj, kada bi se Kalinjin ponovo našao u malom krugu svojih drugova za vreme predaha, niko nije bio spreman da aplaudira njegovoj mokraći. Staljin je pričao svoje anegdote, a Kalinjin je bio previše disciplinovan da bi se usudio da ga ometa svojim izlascima i ulascima. Tim pre što je Staljin, pričajući, upirao pogled u njega, u njegovo lice, koje bi postajalo sve bleđe i grčilo se u grimasi. To je Staljina podsticalo da dodatno usporava svoje pripovedanje, da dodaje opise, digresije i da odlaže rasplet sve do trenutka kada bi se napeto lice preko puta njega opustilo, kada bi grimasa nestala, izraz se smirio, a glavu obasjao oreol spokojsva; tek tada bi, znajući da je Kalinjin još jednom izgubio svoju veliku bitku, Staljin brzo prešao na rasplet, ustajao od stola i, s prijateljskim i veselim osmehom, stavljao do znanja da je sastanak završen. I svi ostali bi ustali i pakosno posmatrali svog druga koji bi se ukipio iza stola ili neke stolice, da sakrije svoje pokvašene pantalone.“

Šarlovi prijatelji su uživali zamišljajući ovu scenu i tek posle kraće pauze Kaliban prekinu njihovo raspoloženo ćutanje: „Međutim, to nam uopšte ne objašnjava zašto je Staljin dao ime tog jadnog prostatičara nemačkom gradu u kojem je čitavog svog života živio slavni... slavni...“

„Immanuel Kant“, šapnu Alen.

Alen otkriva Staljinovu nepriznatu nežnost

Kada se za nedelju dana Alen ponovo sreo sa svojim drugarima u jednom bistrou (ili kod Šarla, ne znam više), on odmah prekinu njihovo ćeretanje: „Hteo bih da vam kažem da za mene uopšte nije neobjašnjivo to što je Staljin dao Kalinjinovo ime slavnom Kantovom gradu. Ne znam kakva ste objašnjenja vi sami možda našli, ali za mene postoji samo jedno: Staljin je prema Kalinjinu osećao izuzetnu nežnost.“

Razdragano iznenađenje koje pročita na licima svojih prijatelja svide mu se, pa ga čak i nadahnu: „Znam, znam... Reč nežnost ne ide baš dobro uz Staljinovu reputaciju, ta on je Lucifer veka, znam, život mu je bio ispunjen zaverama, izdajama, ratovima, zatvaranjima, ubistvima, pokoljima. Ne sporim; naprotiv, name-ravam čak to i da istaknem, kako bi se sasvim jasno pokazalo da mu je, nasuprot tom ogromnom teretu surovosti koju je morao da podnosi, čini i proživljava, bilo nemoguće da raspolaže podjednako ogromnim kapacitetom saosećajnosti. To bi naprosto prevazilazilo ljudske moći! Da bi svoj život mogao da živi onako kako ga je živeo, morao je da umrtvi, a onda i potpuno zaboravi svoju sposobnost saosećanja. Ali u prisustvu Kalinjina, u tim malim predasima, daleko od pokolja, u tim prijatnim trenucima pričljivog odmora, sve se menjalo: suočavao se sa jednim sasvim različitim bolom, malim, konkretnim, individualnim, razumljivim. Gledao je svog druga koji je patio i sa blagim čuđenjem osećao kako se u njemu budi jedno

slabo, skromno, gotovo nepoznato, u svakom slučaju zaboravljeno osećanje: ljubav prema čoveku koji pati. U njegovom krvoločnom životu bio je to trenutak odmora. U Staljinovom srcu nežnost je rasla istim ritmom kao i pritisak mokraćne u Kalinjinovoj bešici. Ponovno otkrovenje odavno zaboravljenog osećanja za njega je imalo neizrecivu lepotu.

U tome“, nastavio je Alen, „vidim jedino moguće objašnjenje neobičnog prekrštavanja Kenigsberga u Kalinjingrad. To se desilo trideset godina pre mog rođenja, a ipak mogu da zamislim situaciju: rat je završen, Rusi su pripojili svom carstvu jedan čuveni nemački grad i moraju da ga rusifikuju novim imenom. I to ne bilo kojim imenom! Potrebno je da se ponovno krštenje oslanja na neko ime čuveno na celoj planeti, od čije će slave neprijatelji zanemeti! Takvih imena Rusi imaju napretek! Katarina Velika! Puškin! Čehov! Tolstoj! Da ne govorim o generalima koji su pobedili Hitlera i koji su u to vreme bili veličani svuda! Kako onda razumeti zašto je Staljin izabrao ime nekog toliko beznačajnog čoveka? Zašto je doneo tako očigledno idiotsku odluku? Za to moraju postojati samo lični i tajni razlozi. A mi ih znamo: on sa nežnošću misli na čoveka koji je patio za njega, pred njegovim očima, i hoće da mu zahvali na njegovoj odanosti, da mu pričini zadovoljstvo zbog njegove privrženosti. Ako se ne varam – Ramone, ti me ispravi! – za vreme tog kratkog trenutka Istorije Staljin je najmoćniji čovek na svetu, i on to zna. On oseća neku pakosnu radost što je, među svim predsednicima i kraljevima, jedini koji može da se naruga ozbiljnosti velikih političkih,

cinično sračunatih gestova, jedini koji sebi može da dopusti jednu sasvim ličnu, hirovitu, nerazumnu, veličanstveno bizarnu, sjajno besmislenu odluku.“

Na stolu je razmetljivo stajala otvorena boca crnog vina. Alenova čaša je već bila prazna; on je napuni i nastavi: „Pričajući je sada pred vama, ja u toj priči vidim sve dublji smisao.“ On otpi jedan gutljaj, pa nastavi: „Patiti da ne bismo isprljali gaće... Biti mučenik lične higijene... Boriti se sa mokraćom koja nadolazi, narasta, napreduje, preti, napada, ubija... Ima li prozaičnijeg i ljudskijeg herojstva? Nije me briga za takozvane velike ljude čija imena krunišu naše ulice. Oni su se proslavili zahvaljujući svojim ambicijama, svojoj taštini, svojim lažima, svojoj surovosti. Kalinjin je jedini čije će ime ostati zapamćeno kao sećanje na jednu patnju koju je upoznalo svako ljudsko biće, kao sećanje na jednu očajničku borbu koja nije unesrećila nikoga osim njega samog.“

On završi svoj govor, i svi su bili ganuti.

Posle kratke ćutnje, Ramon reče: „Potpuno si u pravu, Alene. Posle smrti, želim da se probudim svake desete godine i proverim da li je Kalinjingrad ostao Kalinjingrad. Sve dok bude tako, moći ću da osećam malo solidarnosti sa čovečanstvom i da se, pomiren s njim, vratim u grob.“